

люди все еще соблюдают многовековые традиции и сохранили древний быт, можно найти на полках над печкой различные каганцы, и масляные лампы которые используют до сих пор.

С уверенностью можно сказать что Каганцы как представитель декоративной и функциональной посуды оказали большую и, несомненно, важную роль на белорусскую культуру, современные промыслы, и конкретно на современный белорусский ассортимент керамики.

1. Гісторыя Беларускага мастацтва у шасці томах. Том 1–6
2. Гісторыя Беларускага мастацтва: у 6 т. / рэдкал.: С.В. Марцэлеў (гал. рэд) [і інш.]. – Мінск: Навука і тэхніка, 1994. – 6 т.
3. Гончарное дело :посуда и бытовые предметы.Д.В.Дук.
4. <http://history1752.su/svecha-gorela-na-stole/>
5. http://www.wikiwand.com/ru/%D0%9C%D0%B0%D1%81%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%BF%D0%B0

Гардзей А.А., студэнт

Навуковы кіраўнік – Раманенкава В.І.

ПРЫНЦЫПЫ АСВАЕННЯ МЕЛАДЫЧНАЙ ЛІНІ БЕЛАРУСКІХ НАРОДНЫХ ПЕСЕНЬ НА АСНОВЕ ПАЛЕСКАГА ДЫЯЛЕКТА

Беларускі музычна-песенны фальклор мае ярка выражаныя рэгіянальныя дыялектныя асаблівасці і спецыфічныя формы існавання.

Дыялект (ад грэч. – гаворка) – найбольш буйное этнаграфічнае адзінства гаворак або іх груп у складзе мовы, блізкіх асноўнымі ўласцівасцямі сваёй будовы (фанетычнай сістэмай, граматычным ладам, слоўнікам) і сумежным па тэрытарыяльным размяшчэнні [1, с. 132].

Геаграфічнае размежаванне стылявых тыпаў народна-песеннай творчасці ў асноўным супадае з дзяленнем моўных дыялектаў на паўночна-ўсходнюю групу (паўночна-беларускіх, полацкіх і віцебска-магілёўскіх) гаворак, якія супрацьпастаўляюцца групе паўднёва-заходніх гаворак, якія таксама маюць сваё дзяленне (цэнтральныя і палескія гаворкі).

Выканальніцкая манера беларускіх народных песень заснавана на размоўнай мове, таму тэкст мае значнасць у вакальным мастацтве для захавання вобразнага каларыту народнай мовы ў спевах. Дыялектная мова спрыяе паўнаватраснаму вывучэнню беларускай народнай песні, пранікненню ў рэгіянальныя асаблівасці мовы і ўвасабленню мастацкага вобраза. З усяго масіву гаворак, якія ўключаюць у сябе дыялекты, асаблівым моўным каларытам вылучаюцца палескія гаворкі.

Палескія гаворкі склаліся ў насельніцтва па Прыпяці. Гэта заходняя частка Гомельскай вобласці і сумежных раёнаў Брэсцкай вобласці. Для жыхароў іншых раёнаў палеская гаворка здаецца нейкай мяккай, прыемнай сваім прыглушаным гучаннем і ў той жа час напружаным і складаным па сваёй агульнай танальнасці. Даследчыкі часцей называлі палескую гаворку асобнай усходнеславянскай палескай моваю. У палескай гаворцы адсутнічае аканне, характэрнае большай групе палескіх гаворак. У некаторых месцах на Палессі гавораць **-рова()**, **-епо()ліць**, **-жоза()ў**, **-ме()сец** і г.д. Таксама яркая гукавая прыкмета палескіх гаворак – вымаўленне тыпу **-му()ло** замест **-мыла**, **-жабу()ла** замест **-жабыла**, **-бук** замест **-бык**. На Палессі, асабліва ў паўднёвых раёнах, чуецца **-вэчор**, **-нэршы**, **-вэрста**, **-вэзеш**. Такі тып маўлення падобны да ўкраінскай мовы, але вымаўляецца мягчэй [2, с. 53].

Палескія лексічныя дыялектызмы з’яўляюцца словамі, вядомымі некалі ў іншых месцах, але забытымі цяпер, або архаічнымі палескімі ўтварэннямі. Гэта, напрыклад, такія як **-бель** – мохавае балота; **-ёсовы, осоўяк, оснік** – асінавы, падасінавік, асіннік; **-краснуць** – квітнець; **-жосы** – валасы; **-наглы** –высокі; **-жулідка** – бохан і інш.

Галоўныя асаблівасці заходнепалескіх гаворак:

- оканне (молоко, голова, здоровый);
- вымаўленне на месцы е паднаціскам галоснага і (б'ілы, с'іно, на ноз'і, л'іс);
- цвёрдасць губных і пярэднеязычных перад этымалагічнымі е, і (вэчор, бэрог, дэн', тэплы, нысэ, мыска, быты, ходыты, зыма);
- цвёрдасць заднеязычных літар у спалучэннях гы, кы, хы (ногы, кынуты, хытрый);
- наяўнасць мяккіх этымалагічных шыпячых (нож'і, ш'апка, ж'аба), [р'] (р'ічка, гор'іх, пор'адок), [ц'] (жнэц', хлопэц', на конц'і);
- губна-зубны або губна-губны [в] на месцы [ў] у літаратурнай мове (права, сказав);
- адсутнасць цекання (т'ін', т'іло, тагнуты), дзекання (д'ід, д'івчына, д'акуваты);
- канчатак -ый у назоўным склоне прыметнікаў мужчынскага роду адзіночнага ліку (новы, сыны, моладый, круты);
- указальныя займеннікі гэтой, гэты, гэта, гэтэ, гэты, гэто;
- пашырэнне лексем: клуня (гумно), прац (пранік), пацыят (франтон), судосыты (сустрэць), волочыты (баранаваць), быцю-быцю (падзыўныя для кароў), путь-путь (падзыўныя для курэй) [2, с.167–170].

Асноўную нагрузку ў спевах нясуць галосныя гукі, таму важна ведаць як іх выконваць, фарміраваць, вымаўляць пры спеве песень з Палескім дыялектам: — розныя галосныя гукі, прапетыя на аднім узроўні, па-рознаму ўздзейнічаюць на ступень змыкання галасавых складак, інакш кажучы, садзейнічаюць фарміраванню розных адценняў у рэгістравым гучанні голасу” [3, с.22].

Галосны [а], які вельмі распаўсюджаны ва ўсіх дыялектах, у палескім дыялекце ўжываецца значна менш. Пры яго вымаўленні рот шырока раскрыты, язык незначна падымаецца ў сваёй сярэдне-задняй частцы да паднябення. Надае гуку адкрытасць.

Галосны [o] вельмі распаўсюджаны ў гэтым дыялекце. Ніжняя сківіца трохі апускаецца, язык адцягваецца назад, губы прымаюць акруглую форму. Спрыяе прыкрытасці пева.

Галосны [ы] фарміруецца як і галосны [і]. Губы злёгка расцягнуты ў бакі, паміж зубамі невялічкая шчыліна для выдыхаемага паветра. Язык трохі адцягнуты назад і прыўзняты да сярэдзіны паднябення. Пры ім гучанне глыбокае і напружанае. Зеў павінен моцна адкрывацца.

Галосны [у] па гукавым укладзе блізкі да галоснага [o]. Губы выцягваюцца ўперад, між імі невялікая шчыліна, якая нагадвае трубочку. Надае гуку глыбіню і цемнату.

Галосны [і] мае блізкую артыкуляцыю і высокую песенную пазіцыю. Рот раскрыты адвольна, паміж зубамі невялічкая шчыліна для выдыхаемага паветра. Надае спева блізкае гучанне.

Галосны [э] таксама часта выкарыстоўваецца ў дадзеным дыялекце. Рот раскрыты на таўшчыню вялікага пальца, язык трохі адцягваецца назад. Па артыкуляцыйнаму ўкладу ён не заўсёды зручны, але ён актывізуе атаку гука.

Ёставыя галосныя [е], [ё], [ю], [я] – складаныя. Гэта спалучэнне двух гукаў: нескладовага «й» і галоснага «э», «ё», «у», «а». Якаючыя і екаючыя гаворкі – асаблівасць палескага дыялекту Гомельскага рэгіёну.

Размоўнасць у народных спевах прадугледжвае правільнае фарміраванне галосных і зычных. Для захавання рэгіянальнай манеры певаў неапрацаванай беларускай народнай песні спеваку неабходна ўмець перадаць асноўныя рысы мясцовай гаворкі, захаваць выканальніцкую манеру, дзе спалучаюцца не толькі класічныя прыёмы гукаўтварэння, але і спецыфічнае фарміраванне гуку на падставе фальклорнай традыцыі [4].

Прынцыпы засваення меладычнай лініі на аснове Палескага дыялекту можна праназіраць на прыкладзе беларускіх народных песен «*Ой стэклоса*» (пасадная песня, выканаўца Ганна Рацык 1934 г.н., з групай жанчын, вёска Моталь, Іванаўскі раён) і «*А с-пад лесіку*» (веснавая карагодная песня, выканаўцы Асіпцова А., Мосева А., вёска Негаўка Буда-Кашалёўскага раёну).

Беларуская народная песня «*Ой стэклоса*» адносіцца да Заходняга Палесся. У асноўным мелодыя песні плаўная, аднак у самым пачатку ёсць скачкі на кварту. Што датычыцца тэксту ён практычна ўвесь складаецца з дыялектных слоў (стэклоса, дві рычэнькі, зыйшлоса, посажэнькі, пэршій, місяц, молодой і г.д.).

Дыялект у вялікай ступені ўздзейнічае на інтанаванне твора, дакладнае спяванне, дыкцыю, стваранне і перадачу вобраза. Напрыклад, слова «стэклоса» – складаецца з трох галосных, якія маюць розныя формы артыкуляцыі, але павінны захоўваць адзіную манеру вымаўлення: глыбокі гук «э», сярэдні па пазіцыі гук «е» і найбольш адкрыты гук «а» ў спалучэнні з меладычнай лініяй, якая складаецца з чыстай кварты, малой секунды, вялікай тэрцыі і чыстай кварты ствараюць адзіны «меладыялектны» малюнак пры выкананні. Дакладнае захаванне дыялектных слоў і правільнае фарміраванне галосных у момант спявання гэтых слоў, дазваляюць дакладна інтанаваць мелодыю, адчуваць ладавую ўстойлівасць і інш.

У творы сустракаецца словазлучэнне «*да дві рычэнькі*», якое спяваецца на двух блізкіх гуках, што дадае складанасць пры дасягненні дакладнага інтанавання мелодыі. Таксама складанасць складае змена галосных «і» — «ы», паколькі галосны «і» характарызуецца блізкай артыкуляцыяй і высокай песеннай пазіцыяй, надае гуку блізкасць і дапамае адчуць высокую пазіцыю гуку. А вось гук «ы», які фарміруецца як і галосны «і», надае спевам глыбокае і напружанае гучанне.

Рэгіён Усходняга Палесся таксама мае свае асаблівасці пры інтанаванні ў спалучэнні з дыялектнымі словамі і гукамі. Напрыклад у песні «*А с-пад лесіку*». Мелодыя песні развіваецца паступова у межах кварты, заснавана на паўторным матыве. Першая страфа гэтай песні «*А с-пад лесіку, а лесу цёмнаго, ой лі, ой люлі, а лесу цёмнаго*». У дадзеным выпадку можам сцвярджаць, што дыялект нам дапамагае, бо канчатак фразы прыпадае на слова «цёмнаго». А як вядома, галосная «е» дапамагае акругліць гук і палягчае пераход гука на наступны

інтэрвал, што тым самым актывізуе артыкуляцыйны апарат на спеў з тэндэнцыяй да падвышэння.

Дыялектная мова – гэта адзін з ключавых момантаў народна-песеннага выканальніцтва. Трэба з вялікай адказнасцю і грунтоўнымі ведамі падыходзіць да выканання беларускага народна-песеннага фальклору і звяртаць увагу не толькі на дакладнае інтанаванне твора, захаваненне стылявых асаблівасцей рэгіёну, але і на дыялектныя асаблівасці мовы.

1. Беларуская мова: Энцыкл. / Беларус. Энцыкл. : Пад Рэд. А.Я. Міхневіча; Рэдкал. : Б.І. Сачанка (гал. рэд.) і інш. – Мн. : БелЭн, 1994 – 665 с. : іл.
2. Крывіцкі, А.А. Дыялекталогія беларускай мовы : дапам. / А.А.Крывіцкі. – Мінск : Выш. шк., 2003. – 203 с.
3. Стулова, Г.П. Теория и практика вокальной работы в хоре: Учеб.пособие. – М.: Изд-во Моск.гос.пед.ин-та, 1983 г. – 88 с.
4. Репозиторий БГУКИ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://repository.buk.by/bitstream/handle/123456789/677/Dyiyalekt%20yak%20srodak%20zahavannya%20re%27g%D1%96yanal%27nay%20maneryi%20speva%D1%9E.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. –Дата доступа: 21.03.2018.

Гвоздович Д.Д., Синявская В.А., студенты
Научный руководитель – Сухоцкая Т.Ф.

ЗРЕЛИЩНЫЕ ФОРМЫ КУЛЬТУРЫ КАК СРЕДСТВО ОРГАНИЗАЦИИ ДОСУГА (НА ПРИМЕРЕ КЛУБА RED BAR В Г. МОЛОДЕЧНО)

В ходе истории зрелищные культуры внесли коррективы в культурную жизнь общества. Они создают образ идеального общественного состояния,